

Propisi o vijanju zastava na brodovima početkom XIX. st.

Kap. Oliver Fio, Split

Zastava kao vanjsko obilježje pripadnosti broda nekoj državi, plemenu, organizaciji ili društvu ima svoju dugu prošlost i tradiciju. Ali zastava, pored navedenih državnih i društvenih obilježja, obilježava i osnovnu namjenu broda, koja je često vezana i s pravnim položajem broda. Tako ratni brodovi viju posebnu zastavu od brodova namijenjenih za komercijalno poslovanje. Ova podjela u prošlosti nije bila uvijek primjenjivana, a imamo i danas slučajeve da se potpuno ista zastava upotrebljava i za ratne i za trgovačke brodove (U. S. A., Francuska, Čile, Holandija i t. d.). Danas zastava nema toliko značenje, da se pomoću iste uoči namjena broda, jer vanjski oblik ratnog broda uveliko se razlikuje na prvi pogled od vanjskog izgleda trgovačkog broda. Ovdje zastava kao sredstvo za ovo raspoznavanje ne igra toliku ulogu, osim kod brodova namijenjenih za pomoćnu službu (teglači, tenderi, transportni brodovi, bolnički brodovi).

U prvoj polovini 19. stoljeća počimlje se konstruktivni vanjski izgled ratnog broda sve više razlikovati od

vanjskog izgleda trgovačkog broda. Najveću konstruktivnu promjenu uzrokovala je primjena željeza kao građevnog materijala i parni stroj kao pogonsko sredstvo. Prije ovog vremena ratni i trgovački jedrenjak bili su vanjskim izgledom veoma slični, ako ne isti. Ova je sličnost bila povećana i time što su tadašnji trgovački brodovi bili naoružani radi samoobrane od gusara sa topovima. Broj topova se kretao od 2 pa do 6, ali je bilo slučajeva, da je broj topova bio i mnogo veći.

Austrija, kad je u zadnjim mjesecima 1797. godine, dobila po prvi put cijelu istočnu obalu Jadrana, vrši neke pokušaje da organizira i unaprijedi pomorstvo. Pomorskopravne odnose uglavnom je regulirao poznati Politički edikt za pomorsku plovidbu izdan 1774. godine. Ostali propisi, koji su imali za svrhu, da dopunjuju spomenuti Edikt izdavali su se od slučaja do slučaja, kako se ukazivala potreba.

Tako jedan slučaj grubog nepoštovanja i nepravilnog vijanja zastave i plamenca na jednom trgovačkom brodu, doveo je, da se izda jedan od prvih propisa u Au-

striji o vijanju zastave na brodovima. Pri tome treba uzeti u obzir ne samo da je tada bila slaba i brojčano nedovoljna austrijska ratna mornarica, koja tih godina jedva da pokazuje znakove dobre organizacije, već i činjenica, da je tadašnja državna zastava bila potpuno jednaka za ratne i trgovačke brodove. Za razlikovanje ratnog od trgovačkog broda bilo je važnije vijanje plamena i ostalih znakova, koje je znakove mogao vijati samo ratni brod.

U Državnom arhivu u Zadru naišli smo na snop spisa, iz 1804. godine čiji sadržaj se odnosi na pravo vijanja zastave i ostalih znakova. Povod, da se izdaju novi i stroži propisi o vijanju zastava bio je sukob, koji se dogodio između zapovjednika bokeljske tartane »La Sirena« kap. Rafaela Ivanovića i poručnika fregate Rossija, zapovjednika jednog austrijskog ratnog broda. Sukob se dogodio u Boki Kotorskoj 1803. godine. Kap. Rafael Ivanović izvjesio je na svom brodu neke znakve i plamence veoma slične, a neke i iste, s onima koji su se upotrebljavali u ratnoj mornarici. Kap. Ivanović, upozoren na ovaj prestup od pomenutog Rossija, oštro je istupio protiv tog oficira ne samo da mu nije odao dužnu počast kao predstavniku ratne mornarice već ga nije ni poslušao. Na jednom mjestu se navodi, da ga je čak i zlostavljao (»maltretat«), što ne bi trebalo uzeti ovaj pojam doslovno. Ministarstvo Rata i Mornarice u Beču upućuje strogi protest preko bečkog Ministarstva financija Privremenoj vladi Dalmacije u Zadru, da se ova praksa o nepravilnom vijanju znakova ratne mornarice strogo zabrani. O postupku protiv samog kap. Ivanovića nije se našlo spisa. Vjerovatno je daljni postupak bio predan ondašnjem vojnom i civilnom guverneru za Boku Tomi de Bray-u, koji je bio za ove poslove nadležan, da sam rješava.

Ovaj je slučaj izazvao nekoliko okružnica zapovjedništva Ratne mornarice, koje je tada imalo svoje sjedište u Veneciji, Koncem srpnja 1804. godine prima Vlada Dalmacije u Zadru tiskani Edikt izdan u Veneciji 15. lipnja 1804., s potpisom conta Ferdinanda Bissingena, tadašnjeg namjesnika Vlade, kojim se propisuje način

vijanja, te regulira odnose između osoblja ratne i trgovačke mornarice e da bi se na taj način u budućnosti izbjegli svi sukobi i razmirice. Tako se ovim oglasom dava na znanje, da su zapovjednici trgovačkih brodova, a tako isto svaka druga osoba, bez obzira na položaj i naslov, kao i sve osobe ukrcane na trgovačkim brodovima u svojstvu mornara, dužni u bilo kakovom odnosu i susretu sa zapovjednicima ratnih brodova iskaziti puno poštovanje i pokornost. Dalje se navodi u istom oglasu, da kada zapovjednici trgovačkih brodova plove pod pratnjom jednog ili više ratnih brodova ili se s ovima nađu na nekom sidrištu ili u nekoj luci tada se moraju u svemu pokoravati naređenjima časnika mornarice. Ovaj propis ne projudicira u svojim pravima i dužnostima odnos prema konzularnim ustanovama.

U vezi sa vijanjem i isticanjem zastava Edikt propisuje, da je svim zapovjednicima kao i strancima strogo zabranjeno, da svoje brodove kite, u bilo kojim prigodama i pod bilo kojom izlikom, plamencima i ostalim znakovima i zastavama sličnim onima ratne mornarice, bilo domaće ili strane. Prekršitelji bit će kažnjeni globom od 25 fiorina ili 125 malih venec. lira, a u korist zaklade invalida Ratne mornarice. (Prema jednoj odredbi u Britaniji za ovakav prekršaj plaćala se 1894. godine velika globa u iznosu od 500 funti. Današnja postojeća Britanska zastava za trgovačke brodove, crvene boje, potječe od 1707. godine naredbom kraljice Ane).

Kao posljednju točku ovaj Edikt propisuje, da zapovjednici trgovačkih brodova na nalog ratnog broda moraju istog odmah poslušati. Nalog da se trgovački brod zaustavi dat će ratni brod s jednim hitcem iz topa ali bez kugle. U slučaju neposluha nalog će biti ponovljen sa dva topovska hitca ali ovog puta sa kuglom. Kao kazna za neposluh plaćala se globa od 2 fiorina ili 10 malih venecijanskih lira i trebalo je pored toga podmiriti trošak svih topovskih hitaca koliko je učinjeno isključivši trošak prvog hitca bez kugle. Ovaj je Edikt stupio na snagu 1. rujna 1804. godine te se može smatrati, da spada među prve odredbe izdane početkom 19. stoljeća, koje reguliraju ovu materiju.